

odnos između obrazovne politike i potreba ruralnog razvitka

dr william p. kuvlesky

konceptualni osvrt

uvod

94 ogledi

—→ Cilj je ovoga rada da pokuša odgovoriti na pitanje kako se obrazovna politika odnosi prema problemu ruralnog razvoja. Stoga ćemo ovdje nastojati razviti makar samo djelomično artikulirani teorijski okvir, koji bi se sastojao od nekoliko interpretirajućih konceptualnih schema i skupa propozicija, čime bi se olakšala usporedba i sinteza brojnih pitanja vezanih uz obrazovnu politiku i ruralni razvoj.¹⁾ Ovako postavljen, ovaj bi okvir učinio vidljivijima problemska područja koja su ruralni sociolozi dosada zanemarivali u nastojanjima da istraže ruralni razvoj; naime, ovaj teorijski okvir bi istakao prioritetne istraživačke probleme kao i široke mogućnosti sociologijskog doprinosa procesima ruralnog razvoja.

Radi se dakle o kreativnom, sintetizirajućem pokušaju konceptualnog uređenja i klarifikacije. Čini se da dosada to još nitko nije pokušao uraditi, a vjerojatno djelomičan uzrok tome leži u nepouzdanom i nepotpunom razumijevanju svih pitanja sadržanih ili vezanih na proces ruralnog razvoja. Potreban je naime jedan opći sociologijski okvir koji bi osvijetlio potencijalne probleme svakog pokušaja dovođenja u neposrednu i racionalnu vezu obrazovne politike i ruralnog razvoja jednoga društva.

obrazovna politika

Možda jedan od razloga što se javljaju teškoće u dosizanju jasnog i konciznog razumijevanja ovih misli jest taj što su ruralni sociolozi isuviše spremni da usvoje djelimična razumijevanja pojma »obrazovne politike«, onakve kakvu je nameću edukatori, dok pojam »ruralnog razvoja« nekritički preuzimaju od agrarnih ekonomista.²⁾

Postoji čini se tendencija da se na svaki od ova dva pojma (koji su inače od široke sociologijske upotrebnosti) gleda isuviše ograničeno i usko; da se naime razmišlja o obrazovanju u okvirima škole, učitelja i razreda, a o ruralnom razvoju — u okviru polioptri-

vrede ili ekonomike (ili čak istovremeno u okviru obje ove znanosti).

Da li je međutim moguće da će općerašireno ali ograničavajuće poimanje zanemari i da se iznađe šira sociologijska koncepcija za ove pojmove? U najmanju ruku — pokušajmo i vidimo da li su šira značenja od neke koristi za artikulaciju očito donekle kaotičnih dosadašnjih pokušaja konceptualnog određenja ruralnog razvoja.

*obrazovna politika:
sociologijski pristup*

Obrazovanje je moguće promatrati bilo kao proces (tj. dinamički) bilo kao društvenu ustanovu (tj. statički).³⁾ Gledano kao proces, obrazovanje se može odrediti kao promišljeno djelovanje koje je usmjereno na učenje kulturalnih obilježja od strane pojedinaca. Ova obilježja uključuju spoznajne načine postupanja, znanje, vjerovanje, norme, društvene uloge, vještine i običajne obrasce te razumijevanje Sebe. Shvaćeno kao *društvena ustanova*, obrazovanje se odnosi na složene društvene strukture koje se u okviru jednog spoznatljivog i određenog društvenog sustava koriste u procesu obrazovanja. U tom smislu shvaćeno obrazovanje predstavlja analitički konstrukt i ne može se promatrati kao jedan konkretni entitet koji odgovara nekoj pojedinačnoj konkretnoj jedinici ili vrsti (npr. školama); kao što uostalom ni »edukator« a ni »educirani« nisu ograničeni samo na formalne društvene uloge »učitelja« i »učenika« odnosno »studenta«. Ovako definirani proces ne podrazumijeva u stvarnosti nikakva ograničenja u sustavu.

Obrazovna politika sadrži saznanje da se učenje kulturnih obilježja može kontrolirati, u najmanju ruku do nekog određenog stupnja. To znači da u jednom određenom društvenom sustavu neka jedinica ili neke jedinice mogu usmjeriti razvitak obrazovanja na štetu nekih drugih jedinica. U tom slučaju provođenje politike predstavlja društvenu kontrolu, i zato sadrži ili barem pretpostavlja korištenje društvene moći (ili »prijetnju« njezine upotrebe) u cilju primjene sankcija. Najšire shvaćena, *obrazovna politika odnosi se na skup općih normativnih određenja* u cilju usmjeravanja i reguliranja procesa obrazovanja, odnosno pokretanja, održavanja i alteriranja strukturalnih aspekata ustanove obrazovanja. Stvarna politika postoji na najnižoj razini društvene organizacije unutar društva, i to takve organizacije koja posjeduje društvenu moć da bi je oživotvorila (porodica, zajednica ili država). Upravo ove norme u nekom pojedinačnom društvenom kontekstu ukazuju na to *tko* usmjerava obrazovni proces, *tko* je izložen tome procesu i na *koji* način, te *kakav* je sadržaj toga procesa. Valja primijetiti da

1) Riječ je o rezultatima istraživanja i teorijskim spoznajama koje su bile iznesene u referatima podnesenima na Trećem svjetskom kongresu ruralne sociologije (Baton Rouge, SAD, 1973).

2) Marshall R. Godwin — L. L. Jones: »The Need For A Wider Interface Among Social Scientists In Agriculture«, saopćenje s godišnjeg sastanka Ruralnog sociološkog društva, Denver, 27. VIII, 1971. (Umnoženo).

3) Marion J. Levy, Jr.: *The Structure of Society*, Princeton, Princeton University Press. 1952.

se učenje kulturalnih obilježja odvija izvan promišljenog obrazovnog procesa kroz neformalnu socijalizaciju, pa zbog toga — čak i onda kada je rigorozno kontrolirano, obrazovanje ne pruža nikakvu garanciju za posvemašnje formalno osposobljavanje pojedinaca.

Očito je da obrazovna politika, barem tako dugo dok se može pretpostaviti da je kulturalno univerzalna, mora vršiti neki utjecaj na ljudski i socijalni razvitak u svakome društvu, a kroz to i na društvene jedinice koje su pri tom uključene neovisno o tome kako je definiran ruralni sektor pojedinačnog društva. Ali promjenljiva priroda ovdje sadržanih normativnih određenja kao i raznolikost samoga procesa njihova sprovođenja u svakom pojedinačnom društvu spriječava svaki pojednostavljeni pokušaj određenja onoga što bi trebalo ili što bi se moglo učiniti da bi obrazovna politika promakla ruralni razvoj. U svakom se socijalnom okviru oživotvorenje obrazovne politike sastoji iz vrlo složenog međudjelovanja jedinica obuhvaćenih tim društvom (na različitim ali i na istim razinama društvene organizacije).

*varijacije između društva:
spekulativni okvir*

Može se pretpostaviti da će se društva (ili barem neke vrste društva) u znatnoj mjeri razlikovati po prirodi postojeće, pa čak i moguće obrazovne politike. Različiti odgovori bit će dani na pitanja tko određuje politiku i tko je provodi (i na kojoj razini), tko treba biti obrazovan i na koji način, koje se prednosti trebaju dati kojim kulturalnim obilježjima te koje sadržaje treba isključiti.⁴⁾ No postoje određeni agenti ili posrednici socijalizacije u okviru gotovo svih društava čije će strukturalne komponente doprinositi obrazovnom procesu.

Moja je tvrdnja da uvijek postoji određeni stupanj napetosti između lokalnih i izvanlokalnih sustava u odnosu na prirodu obrazovnog sadržaja namijenjenog pojedinca — to naravno pojedincu pruža mogućnost izbora, ali ne u potpunosti slobodnoga.

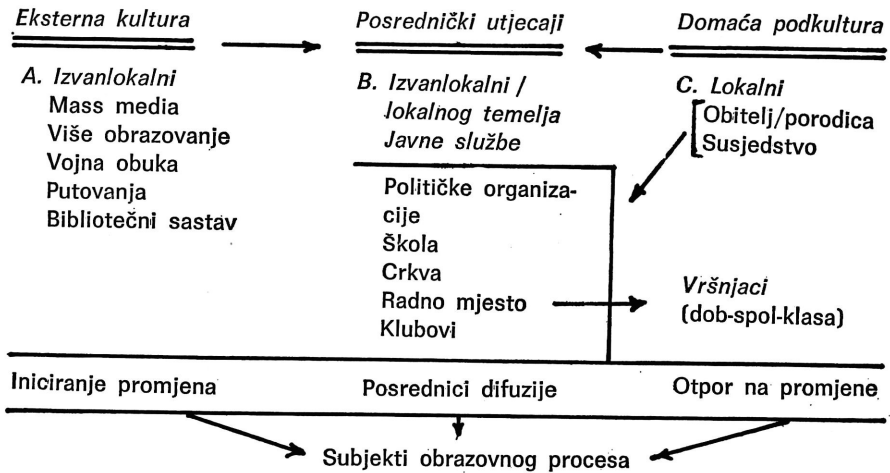
Nadalje, iz tipologije prezentirane u dijagramu moguće je zaključiti da će ona društva koja daju prednost državi ili društvu u odnosu na njihove strukturalne jedinice biti u mogućnosti da kroz obrazovnu politiku postignu promjene znatno brže nego što će to biti slučaj u društvima bez takvog socijalnog prioriteta.

ruralni razvoj

»Ruralni razvoj« ima mnoga značenja. Zato se i može dojmiti tek kao pragmatički naziv, koji se najčešće odnosi na pružanje neke pomoći seoskim područjima, seoskim stanovnicima ili prehrambenoj industriji.⁵⁾

Tradicionalni se pojam ruralnog razvoja najčešće koristio u vezi s poljoprivrednim razvitkom u širem smislu ili pak s razvitkom »ljudskih resursa«, odnosno s ekonomskim razvitkom. U novije vrijeme on sadrži i jednu drugu, novu značajnu dimenziju — komunalni razvitak. Naime, u područjima zaleđa sva su ova tri elementa u međudonošenju te čine nezanemarive dijelove šireg poi-

Izvanlokalni nasuprot lokalnim posrednicima razvojnog obrazovanja

manja društvenog razvoja kako zaleđa tako i širih područja. Međutim, ova tendencija da se »ruralni razvoj« određuje isuviše usko na različite načine po meni onemogućuje jasno poimanje svega onoga što je pretpostavljeno, ili sadržano, u ostvarivanju šireg i trajnijeg društvenog mijenjanja, usmjerenoga na unapređivanje egzistencije seoskih stanovnika.

ruralni razvoj kao društveni proces

Imajući u vidu različite definicije ruralnog sektora jednoga društva,⁶⁾ ruralni se razvoj sociologijski može odrediti kao društveni razvoj (ili mijenjanje) toga sektora i njegovih sastavnih društvenih jedinica, a koji je usmjeren ka određenom cilju ili stanju. Ovakvo je poimanje po svojim posljedicama za društveno djelovanje bliže Durkheimovoj koncepciji sociologijskog pozitivizma i učenju naših ne tako davnašnjih preteča u ruralnoj sociologiji nego što bi to bio slučaj s ograničenim i skućenim (malograđanskim) vizijama koje imaju mnogi od naših suvremenika.⁷⁾ Ovakvo naime poimanje podrazumijeva makro-pristup, tj. proučavanje društva kroz njegove sastavne, konkretne i analitičke jedinice i temeljne procese uključujući ovdje i političke pokrete i ekonomske odnose. Riječ je dakle o holističkoj usmjerenosti na cjelokupni društveni sustav i na složene interakcije njegovih dijelova, prije negoli o uskom, djelomič-

4) Robert J. Havighurst (Ed.): *Comparative Perspectives On Education*, Boston, Little, Brown, and Company, 1968.

5) U novije je vrijeme posebice u SAD-u mnogo korišten ovaj naziv (tj. ruralni razvoj) u vezi s istraživačkim i akcionim programima, a da se pri tom vrlo malo vodi računa o njegovoj sadržini. (Usp. Robert C. Bealer: . . . b. 6).

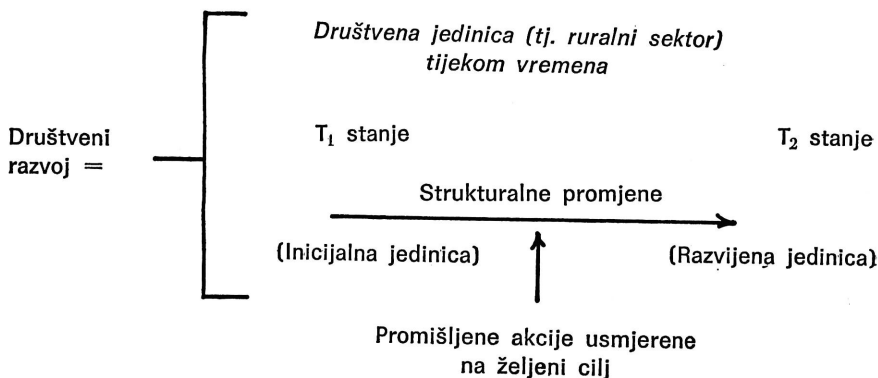
6) Za alternativno određenje »ruralnog« usp. Robert C. Bealer — Fern K. Willits — William P. Kuvlesky: »The Meaning of 'Rurality' in American Society: Some Implication of Alternative Definitions«, *Rural sociology*, 30/1965, br. 3, str. 255—266.

7) Nicholas S. Timasheff: *Sociological Theory: Its Nature and Growth*, New York, Random House, 1967.

nom i često skučenom pristupu kakav je danas najčešće prisutan u suvremenim usmjeravanjima društvenog razvika (barem u SAD-u).

U svakom slučaju ruralni razvoj sadrži najmanje dvije pretpostavke: 1. da se društvo može izmijeniti na bolje, te 2. da ova promjena može biti promaknuta upravo zahvaljujući učenju društvenih znanosti o značaju tih promjena za društvene strukture i procese. No pri tom može doći do divergentnih poimanja od strane potencijalnih nosilaca društvenog razvoja s obzirom na određivanje »onoga« što treba mijenjati, na koji način mijenjati te tko treba biti nosilac promjena. Mogući dishroni stavovi posljedica su složenosti procesa socijetalnog razvoja kao jednog sveobuhvatnog procesa društvenog mijenjanja koji podrazumijeva različitu »brzinu« mijenjanja njegovih pojedinih sastavnih dijelova.

Ovdje bismo možda mogli dati nešto točnije sociologijsku definiciju ruralnog razvoja. Po nama je ruralni razvoj proces promišljenog mijenjanja strukturalnih obrazaca unutar ruralnog sektora društva te između ruralnog i drugih sektora društva, a u odnosu na određene željene ciljeve. Vizualno bi se to moglo prikazati na slijedeći način:

sociologijski fokus

Ukoliko se ruralni razvoj shvati kao široki socijetalni proces, tada on sadrži i takve društvene probleme koji zahtijevaju isključivo sociologijski pristup, različit od pristupa razvitku ekonomskih resursa, sposobnosti pojedinaca i efikasnosti formalnih organizacija. To u konačnosti problematizira odnose između društvenih jedinica kao najznačajnijeg od svih strukturalnih aspekata konceptualiziranog željenog cilja.

Namjera nam je naime da ovdje ukažemo na značaj prirode odnosno između grupa, udruženja i organizacija ruralnog sektora, odnosno između ruralnih i urbanih jedinica. Ovakvo je razmatranje

od neposrednog značaja za utvrđivanje stupnja kohezije jednog društva ili njegovih dijelova, te posredno utječe na vjerojatnost i prirodu promjena koje se unutar njega zbivaju (ili planiraju). Očito je da konceptualizirano konačno stanje svakog procesa društvenog mijenjanja mora biti usredsređeno ne samo na strukturalnu prirodu (tj. željene osobine) uključenih društvenih jedinica nego također i na prirodu odnosa koji se uspostavlja između tih jedinica u okviru šireg sustava.

Naime, socijalna izoliranost pojedinaca često predstavlja izvor izvanrednih stres situacija i stanja njihove depriviranosti. Da li bi ovakvo poimanje trebalo biti uključeno i u našu koncepciju ruralnog razvoja? Koji je odgovarajući oblik strukture odnosa između gospodarstava, obrazovnih kategorija i zajednica, između različitih upravnih razina te između pojedinaca u okviru jednog profesionalnog sustava? Kako ovi odnosi suradnje između pojedinačnih jedinica jednog socijetalnog konteksta podupiru razvitak? Da li ova vrsta odnosa u stvarnosti postoji? Ako ne, kako je moguće razviti je pomoću obrazovnog procesa?

To su pitanja o kojima bi trebalo voditi računa pri sagledavanju odnosa između obrazovne politike i potreba ruralnog razvoja.

povezanost obrazovne politike i ruralnog razvoja

Polazeći od pretpostavke da svako društvo ima takvu obrazovnu politiku koja je djelotvorna na nekoj njegovoj organizacijskoj razini, te da ta obrazovna politika utječe na određeni način na svaku njegovu strukturalnu zajednicu i većinu njezinih stanovnika, za očekivati je da će obrazovna politika vršiti neposredan utjecaj na mogućnosti ruralnog razvoja. Obrazovna politika je strukturalno osmišljena na usmjeravanje i ograničavanje društvenog obrazovnog procesa; stoga ona ne može a da ne utječe na potencijale promjena unutar datog društva (posebice u sferi normativnih određenja).

Vjerojatno nijedan drugi strukturalni aspekt jednoga društva ne temelji se više od obrazovne politike na prirodi i stupnju ruralnog razvoja. U stvari, istraživanja o slabije stojećim seoskim stanovnicima u SAD-u su pokazala da jedina nada za relativno brzim i širokim poboljšanjem životnih izgleda za ovu populaciju leži u visoko prioritetnoj općeobrazovnoj politici, prilagođenoj potrebama seoskih sredina i njihovih žitelja.⁸⁾ To naravno ne znači da ne postoje i druge vrste posebnih politika i programa koji bi ubrzali sveobuhvatniji i dugoročniji ruralni razvoj; no svi su oni, u odnosu na obrazovnu politiku, tek od drugorazrednog značaja. *Ova opća politika nužno treba voditi računa o svim obrazovnim strukturama (a ne samo o formalnom obrazovanju) i o svim segmentima ruralne populacije (a ne samo o mladima) da bi ostvarila najveći mogući razvojni učinak.*

8) William P. Kuvlesky: «Rural Youth: Current Status and Prognosis» u Dave Gottlieb (Ed.): *Youth In Contemporary Society*, Sage Publications, (Prijevod objavljen u *Sociologiji sela*, 13/1975, br. 49/50, str. 176—189.)

Sociolozima pripada određena uloga pri sudjelovanju u razvijanju jedne takve opće politike, u izradbi programa, u izgrađivanju sustava i odgovarajućih društvenih uloga, te u provođenju ove cjelokupne akcije i u procjeni njezina učinka. Obrazovanje se može sagledati kao najopćenitija i najmoćnija neposredna snaga u poticanju širokih razvojnih promjena a koja istovremeno djeluje na jedinice u okviru istog stupnja kao i na one različite razine socijalne organizacije jednog društva.

Mada bi obrazovna politika bila djelotvorna kao sredstvo razvoja, ona treba biti *opća* (tj. generalna), *nekonfliktna* (tj. konzistentna u odnosu na svoje sastavne dijelove), *dobro artikulirana* na svim razinama društvene organizacije, te *oslonjena na odgovarajuću snagu sankcioniranja*.⁵⁾ Uz to ona mora biti razvijana zajedno s jasnom koncepcijom ruralnog razvoja koja je po svome dosizanju kompenzivna ali i inkluzivna, te je posebno usmjerena na pojedinačne sustave i strukturalne promjene. Općenito uzevši, jedino je sociolog u položaju da na osnovi svojih dovoljno širokih saznanja o društvenim procesima i njihovim strukturalnim elementima koordinira i usmjerava složenost ovoga procesa.

Istovremeno se ne smijemo zadovoljiti samo pukom primjenom našeg analitičkog razumijevanja i konceptualnih sredstava koja bi usmjeravala političare i ostvaritelje obrazovnih programa. Potrebno je naime provoditi i istraživanja kako bi se što je moguće adekvatnije opisala priroda obrazovne politike te ustanovilo na koji se način ona ostvaruje u različitim društvima. Neophodno je bolje razumijevanje utjecaja varijacija u drugim strukturalnim dimenzijama na obrazovni proces, odnosno utjecaja promišljene promjene u jednom sektoru ili podjedinici društva na ostale društvene sektore ili podjedinice. Sociolozi bi trebali pružiti svoju pomoć pri utvrđivanju i evaluativnom istraživanju obrazovnih programa, usmjerenih na ograničene ciljeve, funkcije ili akcije, kako bi se objektivno mogli ocijeniti željene ali također i slučajne (nenamjerne) posljedice njihova provođenja.

Imajući u vidu ranije izložene odnose međuutjecaja različitih *oblika društvenih odnosa* i različitih *razina socijalne organizacije*, kao i tipologiju obrazovnih *ustanova* (i *posrednika*) ovdje nam se čini korisnim ukazati na potrebu ispitivanja (putem sociologijskih istraživanja) mogućnosti latentnog konflikta između pojedinih oblika društvenih odnosa, iste ili različite razine postojanja; time bi se naime mogle predvidjeti neke još nevidljive društvene prepreke u ostvarivanju obrazovne politike namijenjene razvoju.

zaključak

Bio je to pokušaj razvijanja šireg odnošajnog okvira za sociologiju usmjerenost na ruralni razvoj kao dijela šireg društvenog mijenjanja, kao i pokušaj utvrđivanja odnosa između ruralnog razvoja, s jedne strane, te obrazovne politike (shvaćene kao skupa normativnih određenja koja reguliraju obrazovni proces), s druge strane. Čini nam se da ovdje izveden referencijalni okvir može obuhvatiti interese različitih disciplina kao i posebnih istraživanja i akcija unapređenja.

Pokušali smo, nadalje, ovdje ukazati na one međuodnose društvenih pojedinaca koji su dosada u tzv. tradicionalnom pristupu ruralnom razvoju često bili zanemareni. Da bi se ubuduće to izbjeglo, u ovom smo radu nastojali postaviti nekoliko pitanja kako bismo potakli raspru o potrebama istraživanja. Stoga je svaka konstruktivna kritika dobrodošla, jer bi nam pomogla da produbimo, izmijenimo i artikuliramo konceptualnu osnovu za istinski sociologijski pristup odnosu ruralnog razvoja i obrazovne politike.

Zaključno valja istaći da se čini teško dostižnim razviti jedan koherentan okvir za razumijevanje odnosa između obrazovne politike, ekonomske politike ili bilo koje druge uže određene politike, s jedne strane, te šireg društvenog razvoja (znači, *i* »ruralnog razvoja«), s druge strane — osim ukoliko ruralni sociolozi ne bi imali aktivnu, *vodeću* ulogu pri konceptualnom određenju problema. Postavljanje jednog šireg, donekle apstraktnog konceptualnog okvira zasigurno stoji u pretpostavci prevladavanja dosadašnjih djelomičnih samo i zastarjelih analitičkih pristupa ruralnom razvoju. Možda će i ovaj rad pridonijeti bržem dosizanju ovoga cilja.

s engleskog prevela mr Ruža First-Dilić

